

**75 de ani
de la
nașterea
lui
George
Vraca**

Note pentru un portret

de DAN NASTA

Gîndesc că omul se distinge esențial de restul universului prin suris și amintiri. Ultimele întrețin un cult al trecutului, hrănesc flacăra dezinteresată prin care cenușa visează în noi. Ne-am putea mostra singuri, noi toți cei care gravităm în jurul teatrului, de la scriitori la actori, regizori și cronicari, că îngăduim prea lesne timpului să șteargă chipurile cele cîndva atent reliefate în noi. Uitarea este o pasivă acceptare a morții, o vinovată lenie a spiritului și o contribuție lașă la distrugerea acelei lumi care-i partea umbrei.

Datoria noastră se întoarce cu o mină — cea care ia — spre ei, care au trecut, și cu

cealaltă — cea care dă — spre voi, cei venitori. Din gestul milenar repetat al acestei cărăușii crește simplu și curat cultura. De curind apărută, o carte de „Amintiri despre Eminescu“ ne-a dat prilejul de recunoștință pentru cei care atât de viu ni l-au păstrat, suprimînd timpul în bătaia de inimă a întîlnirii cu El cel Mai Al Nostru.

În umbra acestor reflecții mă simt îndreptățit să adun pe cite un arac rătăcite trăsuri de gînd, care ar putea fi, astfel, luate drept schițe pregătitoare pentru un portret pe care nu-l doresc de loc „omagial“, afară doar dacă osteneala sincerității poate fi luată drept omagiu. Voi nota deci cîteva idei pen-

Horațiu, din „Fintina Blanduziei”

tru un portret, care vor trebui întregite, cindva, cu alt prilej, de mai multe schițe după natură, care ne-au călăuzit, și de câteva anecdote comentate, care și ele alcătuiesc subsolul acestor idei.

Nu l-am cunoscut pe George Vraca în chip privilegiat, așa cum ar fi putut-o face un elev, un colaborator sau un prieten. M-am bucurat însă de acel „privilegiu pentru toți” care, după cum frumos spune Planchon, ar fi temelul teatrului, în speță, în sens restrâns, privilegiul de a te putea întâlni tu, neștiut spectator, cu actorul sărbătorit.

Am rostit cuvîntul în cerneală și el își împrăștie ca un foc de artificii semnificațiile în pagină. Da, dacă ar fi să aleg ce lumină îl dezvăluia în plin, el chemînd-o, atrăgînd-o, și absorbînd-o ca într-o dorință inefabilă a întregii sale ființe, n-o pot numi decît pe cea sărbătorească, cea a succesului.

Viața lui n-ar putea fi înțeleasă, chipul lui n-ar putea fi citit fără focurile acestui soare artificial care a făcut din drumul său o alee aclamată. S-ar părea că această lumină a succesului convine și revine tuturor actorilor ajuși la marile creații ale epocii. Nu mi-l închipui însă, nici cum pe Demetriad astfel. Dimpotrivă, îl văd într-un triumf roman purtînd îndurere povara victoriei. Înțeleg după o simplă fotografie că succesul nu l-a trăit decît ca preț al mistuirii de sine.

Această credință nu mi-o poate anula, la o adică, nici un biograf al „dulcelui prinț”.

Unul din gesturile scenice preferate ale lui Vraca era cel de despăturire și înmiresmată fluturare a batistei de lină de olandă. În acest alb gest se poate descifra ca într-un semn ritual, voluptatea de a gusta pactul semnat cu diavolul pentru apa de viață lungă a succesului.

Dar această voluptate se prelungea pe sine printr-o anume distanță față de public, ca cea pe care leopardul și-o menajează pentru a sări fără greș asupra pradei, parte indiferență simulată, parte certitudine calmă. Dar aci distanța și saltul se transformau în joc. Acest joc era cel al seducției. Dacă termenul se duce spre sumbrul Don Juan sau spre însinguratul torrero, în schimb aci nu rămîne în arenă nici o jertfă. Seducția actorului era ca pasiunea cu consecințe încântătoare a adolescentului. Întîlnirea cu publicul nu era iubirea tragică ci aventura „frumoasa aventură” de care-ți amintești mereu cu plăcere.

Pentru acest superb joc al plăcerii teatrului („L'art de plaire” cum îi spunea Molière), Vraca avea înzestrări cu adevărat excepționale; poseda acele unelte care prezidează din leagăn la sărbătoarea teatrului: trupul și glasul. El izbutea ceva rar, frumusețea lor reunită, fapt natural dar și teatral. (Se știe că nu orice frumusețe e scenică). Forța unei frumuseți cred că se poate cel mai bine demonstra prin rezistența ei la timp. Vraca mă face să cred că, întocmai ca și operele de artă, frumusețea fizică înfruntă și ea timpul. Capul septuagenarului purta înalțerat tiparul hărăzit, zadarnic încercat de suferință. El n-a avut, tot timpul, decît o singură vîrstă, cea a frumuseții.

Dar nu numai trăsături delicate și puternice, armonie a părților în întreg, ci și un frumos port al capului, „mîndru” fără aroganță, pe un trup care avea exact statura convenită acelei mîndrii. Înălțimea nu era în dimensiuni, altfel modeste în centimetri, ci în adecvarea mișcării purtate pe verticală. Scena care înghite volumul natural al obiectelor, dilată corpul prin eleganța atitudinii și a gestului, alimentată din demnitatea verticalei crescută din podiumul scenei.

Dar toată suplețea mereu echilibrată a verticalei era făcută pentru suveranitatea chipului. Dăltuit și cizelat în materie augustă se lasă împlînzit prin vultele ardente ale părului. O calmă fascinație iradia din această mască. Pe trăsăturile regulate, ordonate de un sigur tipar, puteau naște dinăuntru multiple metamorfoze care de fiecare dată ridicau chipul lui, prin harul actoresc, la cinul de mască. Aceasta este adevărata față a actorului, crescută din dualitatea adîncă a făpturii sale: „a fi” și „a părea”. Esență, prin voința internă de a propulsa personajul din propria existență, și aparentă, prin efor-

tul de disimulare, de travestire, de machiere a aceleiași existențe care însă nu izbutește să iasă din sine, riscînd să trădeze personajul fără această subtilă artă a prefăcătoriei. „Trăirea“ (sau retrăirea) și „reprezentarea“ alcătuiesc contradicția internă permanentă a jocului teatral. Masca duce mai departe chipul natural al actorului, îl face apt prin artificiu pentru ceremonialul inițiativ al personajului. Această contradicție se lăsa lesne citită pe chipul și-n jocul lui Vracă brodat scilpitor cu „efecte“, dar capabil de misterul tăcerii.

Aceeași fascinație calmă emana din glasul lui Vracă: timbrul baritonal, cu o continuă pedală catifelată, ușor gutural cu inducție sensuală, cu rezonanță metalizată, aulică, prin puternica așezare a emisiei în „mască“, ca într-o rocă de aramă. Forță și căldură, duritate și dulceață îi stăteau deopotrivă la îndemînă prin această fericită înăscută alcătuire. Dicțiunea răspicată se sprijinea pe o excepțională deschidere a vocalei. Îmi amintesc cu exactitate că m-a frapat deschiderea de maxilar a vocalei „a“ foarte asemănătoare cu cea a răcnetului leonin.

Acest mare ambitus fizic, corporal și vocal, amestec de grație și virilitate au creat o altă caracteristică fundamentală a carierei lui. A fost, privit sub raportul adecvării repertoriale, tipologice și stilistice, un actor „cheie universală“, care poate cuprinde maximum-ul varietății, de la melodramă și comedie de salon la tragedia antică. Îmi amintesc că l-am văzut, pe scena Naționalului numai, în Nae Girimea din D'ale carnavalului, în Marșul nupțial, în Aimée, Ifigenia la Delfi și Hamlet. Același dar i-a permis să atace în aceeași piesă (Din jale se întrupează Electra de O'Neill) trei roluri: Orin, Adam Brant și Ezra Mannon. Cel mai realizat a fost cel mai depărtat de emuloi-ul cel mai la îndemînă, tinărul Orin. Un triumf a înregistrat și în Omul cu masca, după Marlowe, unde intruchipa tocmai trecerea de la o structură umană la alta, diametral opusă.

★

Aceleași cumulate calități i-au dat dreptul să se apropie de acele mari personaje care intră în galeria umanității exemplare sub numele de eroi: Hamlet, Faust, Oedip, Horațiu, Richard al III-lea, Vlaicu Vodă, Oreste, Hipolit... Nu-i mai enumăr că am sentimentul că i-a jucat pe toți, sau ar fi putut să-i joace. Pentru a vorbi în numele acestor înalte dramatis personae se cere accesul la o dimensiune spirituală care se numește noblețe sau măreție. Dintre toate seducțiile pe care Vracă le-a exercitat, aceasta a fost cea mai de pret, de amant al măreției. Darurile fizice și un palos romantic aloficerii închipuiau pentru noi convingător acest univers supradimensional în ordinea morală și estetică. Eroii nu-i apropia de noi, ei prin

Vlaicu Vodă

Richard al III-lea

In rolul titular din „Ovidiu“

cintul său ne atrăgea să urcăm pe treptele de unde ei se ridicau pe columna admirației noastre. Să ne gândim o clipă cine după el, după săvârșirea lui, i-ar putea „lua locul” și vom avea în golul răspunsului dimensiunea în mărime naturală a valorii lui.

Ca orice mare inzebrat, a fost un generos, dar și un risipitor. Și-a imprumutat prestigiul gustului epocii pentru vedeta teatrului de bulevard, fascinantă prin strălucirea exterioară, chintesență a unei lumi convenționale. El a știut să ridice la bravură, la exaltarea de sine acest gust monden al unei epocii în care teatrul era un salon de recepție cu invitație plătită. S-a complăcut în acest rol de vedetă, dar rolul nu l-a înghițit, uneori l-a marcat, dar adeseori l-am văzut re-

născind intact în accente de cuceritoare frumusețe.

Bănuiesc că nu accepta pînă la capăt această tiranie a publicului, chiar unele indicii mă fac să cred că uneori o suporta numai, iar alteori se degaja din strînsoarea ei, dîndu-i cu tifla, aruncîndu-i publicului cele cîteva monede false pe care i le cerșea, pentru a-l pedepsi.

Din acest amar accent coroborat cu scrișnita luptă finală de a-l cuceri pe Richard înainte de a fi învins de moarte, mă gîndesc că s-ar putea desprinde un portret de sugestie tragică al marelui seducător al scenei românești, care nu și-a acceptat moartea decît aplaudată.

Diavolul și-a respectat pactul pînă în ultima clipă. De atunci George Vraca s-a oprit cu cupa succesului pe buze trecînd vămile posterității.

Să-i fie amintirea ușoară